

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Békeség tinektek!

A feltámadott Krisztus eme szavaival üdvözlünk benneteket szeretett atyámiai a beállott ujesztendőben.

Néhány napja elmúlt ugyan már, hogy az idő nagy határmesgyéjét átalléptük s visszazökkenve a régi kerékvágásba, megcsendesedett érzelmekkel haladunk tova a széles országúton utolsó állomásunk az örökkévalóság felé; — de mert a megújított esztendő eme szakaszában legelőször ma van alkalmunk e lap hasábjain veletek találkozhatni, mégegyszer felemeljük szívünket s boldog újévet kívánunk mindazoknak, kik az elmúltat nem irhatták oda, hova boldogabb esztendeik feljegyezve vannak s azoknak is, kik ha az elmultra visszatekintenek, nem könnyező szemekkel, hanem belső örömmel tehetik azt.

A régi babylonnak ujesztendőben nagy ünnepeket tartottak; fényes ceremóniák között kérdezték meg Istenöket a jövőre nézve s a csillagok járásából jóstak úgy a magok, mint a király, vagy a haza jövőre sorsára vonatkozólag.

Mi jövőre mondani nem akarunk; nekünk ceremóniákra sincs szükségünk s a következőkre gondolva, nem a csillagokra, hanem azoknál tekintünk . . . és ha talán ezekben a napokban az idők lábolhatatlan mélységü vizei felett bennünket szédület fog el, megnyugszunk abban, hogy „*Isten az, ki megváltoztatja az időket és az időknak részeit.*“ (Dán. 12. 21.) Ez a mi Istenünk pedig a *békeségnek az Istene*“ (Róm. 16. 20.) a „*ki nem szeretője a visszavonásnak*“ (1. Kor. 14. 33.) *hanem a békeségnek.* Azért sem mirhát, sem aranyat, sem földi drága kincseket nem hozunk mi nektek újévi ajándokul szeretett atyámiai, — hanem köszöntünk benneteket egyszerűen a Krisztus szavaival: „*békeség tinektek!*“

Mert békére van szükségünk . . . ma in-

kább, mint valaha! A természeti és erkölcsi élet mezején ugyan folyvást az ellentétek birkóznak egymással s ez örökös, e végtelen küzdelem eredménye az, mit életnek nevezünk; ugyanazért míg élünk, míg közügyekről van szó, abszolút nyugalomról ne is álmodozunk. Nem! Különböző érdekek mozgatják a világot; ezek egymással unos-untalan összeütközésbe jönnek; az ellentétek kiélesednek; mint háborgó áradat, kavargó körülöttünk a közvélemény tengere s folyvást szemközt állani látjuk egymással az embereket, — küzdve az általok felkarolt s másoktól most okra, majd ok nélkül féltett érdekek mellett. De ne felejtjük, hogy a természeti és erkölcsi élet mellett külön kialakulva van társadalmi életünk is s az amott vívott küzdelmek célja, — sokszor ennek a békesége.

Ha hát együttélésre születünk; ha úgy vagyunk teremtve, hogy egymásnak örömeiben és szenvedéseiben mint emberek résztvegyünk: magunk iránt való kötelességünk az együttélés feltételeivel leszámolni s a társadalom békéjét ama természeti és erkölcsi harcok között is gondosan fentartani. Erre pedig az a Krisztusi szeretet segít meg, mely megvilágosít és saját érdekeinken túl a másokéinak is tiszteletben tartására tanít.

Különösen nagy szükségünk van a magunk között való egyetértésre és békeségre.

Hazánkban a protestantizmus ez idő szerént nehéz napokat él. Feltámadtak ellenünk a hatalmasok s saját fegyvereinkkel akarnak bennünket porba tiporni. A kemény harcban az Istenen kívül senki másra nem számíthatunk. Azért ébredjünk; értsük meg egymást és tömörüljünk. Békeségre van szükségünk. A békeség pedig a kölcsönös becsület s az egymás iránt érzett őszinte bizalom gyermeke. Ki másban becsülni valót nem lát; vagy ki emberben megbizni nem tud, az előbb, vagy utóbb meghasonlik a világ-

gal s háborúságot hoz a társadalomra s ebben az egyházra is. És az a kölesönös becsület, az az őszinte bizalom, mely a békeséget szüli, — az igazság emlőjén növekedik nagygyá vagyis azon az édes és boldogító tudaton, mely szerint minden hitsorsosunk érzi azt, hogy „*benne az Istennek a lelke lakozik*“ (I. Kor. 3. 16.) és az a lélek „*az igazságnak a lelke*.“ (Ján. 15. 26.)

Különösen egy rég sajtó s időnként roppant pusztításokat véghezvivő sebére kell itt rámutatnunk a magyar református egyháznak s ebben is főként a mi Tiszántuli egyházkerületünknek. Értjük a politikai nézetek szerént kialakult pártokra szakadást. Ide s tova negyedszázada már, hogy ez a rákfene kerületünk organismusába mesterségesen be lett plántálva s az óta oda minden békeség; felbomlott közöttünk az egyetértés; s kórágyon, minden erejét veszítve tehetetlenül fetreng az eklézsia s ki vagyunk szolgáltatók a méregkeverőknek, hogy rajtuk tetszésük szerént kísérletezzenek. Ideje, hogy e nyavalyától magunkat megszabadítsuk. A ki még ma sem látja be, hogy politikai jelszavakkal a magyar református egyházat megmenteni nem lehet; a ki tollak és kortes lobogók szerént stigmatizálja hiveinket s önző, alattomos célokra kizsákmányolja a mindnyájunkkal közös honfiui erényeket — ki kell azt kiméretlenül dobni kö-

zülünk; el kell felejtünk; háttérbe kell szoritnunk mint a béke zavaróját, mint a mai naposság oly égetően szükséges egyetértés orgyilkosát,

Tudjuk jól, hogy mindez valami könnyen még ma sem megy. A nagy átalakulások áldozatokkal járnak. Annálfogva egyházunk békéjéért és jövőjéért nekünk is áldoznunk kell. Sokszor fel kell áldozni legszebb álmainkat; meg kell tagadni önnönmagunkat; el kell temetni féltékenyen becézgetett reményeinket . . . de hát mindez szóba sem jöhet akkor, a midőn a kockán a Krisztus evangéliuma s az ezt tisztán hirdető református egyház békéje és jövője forog.

Az idő megújodott; szülessünk ujonnan mi is! Mert a napok nagyon veszedelmesek!

Az evangélium ereje ugyan az elmúlt esztendőben világszerte nagy hódításokat tett s diadalutján bizonyára ebben az esztendőben sem fog megállani. De mikor nyári napokon legnagyobb a világosság, legerősebb a fény, — egyes vidékeket akkor szoktak meglátogatni a pusztító jégverések is. A mi hazánk ez idő szerént e meglátogatás szomorú sorsára van praedestinálva. Elszabadultak láncaikról a felekezeti gyűlölködés démonai; látjuk a közöttük dúló harcot s a nyomakon kelt bús pusztaságot s a nép „*mint a nehézkes asszony, mikor elközelgett a szülésnek ideje, fájdalmat szenved s kiált az ő fájdalmában*“ (Ézs. 26. 17.)

TÁRCA.

Ritschlianismus és Orthodoxia.

(Ritschl haláláig.)

Az elmúlt század 70-es éveitől fogva egész napjainkig kétségkívül legjelentősebb s legtöbbet vitatott tudományos mozgalom az u. n. ritschlianismus. Hívei szeretik magukat külön álló iskolának nevezni,¹ bár sokkal szétágazóbbak nézeteik, semhogy, bizonyos általános irányelvektől eltekintve — melyeket én alább éppen figyelembe vettem — egységről beszélni lehetne. Alapítója ez iskolának Ritschl Albert Benjamin sz. 1822. márc. 25. Berlin, mh. 1889. márc. 20. mint göttingai professor. Eleinte Baur híve s történész, később a tübingai iskolával ellentétben „die Entstehung der alt kath. Kirche.“ c. művében a rationalismussal szakítva azon alapelvől kiindulva fejtegeti a kereszténység előállítását, hogy minden apostol ellentétben állónak vallotta magát a zsidósággal, amennyiben mindeniknél szilárd volt a meggyőződés, hogy Jézus a Krisztus — mialatt tudvalevőleg Baur a zsidókereszténység és pogánykereszténység ellentétéből indult ki. Főművei ezenkívül, mint már a systematica theologia tanárának „Die christl. Lehre von der Rechtfertigung und Versöhnung“ I. kiad. 1870—74. III. kiad. 1888—89. és „Die Geschichte des

Pietismus.“ 3. kötet 1880—86. nem minden elfogultság nélkül írott mű.

Bár ez alkalommal magával a mesterrel kívánok foglalkozni és pedig ezt is dióhéjban teszem, az általa keltett mozgalomról megjegyzem, hogy annak három fő mozzanata különböztethető meg. Első korszak 1874—80. a hevesebb viták korszaka. Kezdeté ezeknek a Jakob. für deutsche Theol. 1874—75. számaiban vitatott meg Dorner (mh. 1884. Berlin) és Schultze H. (Göttinga) között christologiai kérdések fölött, utóbbi magát Ritschllel egyértelműen levőnek nyilvánítván. Ettől kezdve a csatározás megszűnés nélküli volt, csaknem minden jelentősebb theologus állást foglalván az új irány ellen vagy mellett. Frank (Erlangen) Zeitschr. für Prot. Kirche 1876. a megismerésről, Luthardt dogmatikájában a vallásról szóló nézeteit támadja meg, Weissnak (Tübinga) az unio mystica felfogása ellen van kifogása. Ritschl a maga feleletét, „Theologie und Mathophysik“ c. művében adja meg meglehetősen kinézetlen hangon. Luthardt ismét felelt rá 1881-ben. Hermann (Marburg) Ritschl's Schildknappe“, amint nevezték Lipsiust (Jena) hívta ki Stud. u. Krit. 1877. kinek felelete először a Jahrb. für Prot. Theol. 1878. füzeteiben jelent meg. Segélyére voltak Ritschl és Gottschiek. A sarokba szoritott Herrmann újabb feleletet adott 1879. „Die Religion etc.“ Nem kívánok részletekbe menni. A 80-as években Ritschl haláláig aztán az ellentét a két irány között egészen kielesedik. Egyfelől az újítók között is új irányzatok keletkeznek: Häring, Harnach, Kaftan, Loss, Kattenbusch, Reischle, Lobstein, Rade,

¹ V. ö. Loofs: Grundr. d. Kircheng. 295.

Atyámfiak! Szünjete meg egymás ellen patvarkodni!!! Kint a profán életben az „én“ és a „te“ minden körülmények között két fogalom; de bent az ekklezsiában egygyé kell lennünk, valamiképpen hogy egy a mi fejünk a Krisztus is. Ne felejtjük, hogy ha valahol, — itt érvényesül igazán a régi igazság: „*concordia res cresunt, discordia maximae dilabuntur.*“ Fel a munkára a beállott ujesztendővel, — Isten nevében! Atyámfiak, — békeség tinektek!

* * *

Kalászkok és tövisiek a mi mezőnkön.

Irta és felolvasta a szilágy-szolnoki ref. egyházmegye 1901. szeptember 15-én tartott egyházi értekezletén: Vincze Ödön diósadi ev. ref. lelkész, alelnök.

Nagytisztelű Egyházi Értekezlet!

Lelkem őszinte, benső melegével üdvözlöm önöket e helyen, ez alkalommal, e minőségben, mint a megalakult s működését megkezdett egyházmegyei értekezletünknek illustris gyülekezetét!

Sokszorosán nagy az én lelkemnek öröme, mert azon valóságban, hogy itt együtt vagyunk, nemcsak az egyháziasság benső életének közvetlen megnyilatkozását látom, hanem örömmel tapasztalom a protestáns hitbuzgóság tiszta lángjának fellobogását, a protestáns öntudat ébredését, erős megmozdulását s egy egészséges, hatalmas további üdvös alkotásokra képes protestáns közszellemmé leendő tömörülését!

Ezért nagy az én lelkemnek öröme nt. Értekezlet!

Bender, Schürer (Harnack-kal együtt a theol. Literaturzeitung szerkesztői) a főképviselek a már említettek kivül, közülök azonban Häring és Schultz nagyon is messze távoztak, egész új irányban mozognak, Bender pedig Ritschl halála óta philosophussá lett.

A Ritschl irányzata ellen fellépők közül említsük fel a következőket: Richm.: „Der Begriff von Sühne im Alten Testament (Osterprogramm für 1876.), azóta is vitatott kérdés; Baudissen: „Studien zur Semitischen Religionsgeschichte“-ben az Isten szentségéről való ó szövetségi fogalmat fejtegeti; Kreibig-Schmidt: Versöhnung und Rechtfertigung; Weiffenbach: Gemeinderechtfertigung oder Individuelrechtfertigung; Böhl E.: „Rechtfertigung durch den Glauben“ és több más műve; Pfeleiderer O.: „Die Ritschl'sche Theologie kritisch beleuchtet“ stb.

A Ritschl-féle theologia legujabb koráról 1890. után szólani ez alkalommal feladatunk körébe nem tartozik. Lássuk most röviden a legfőbb vitapontokat.

* * *

Ritschl theológiájának mintegy a kulcsát az a Lotzéból¹ átvett elmélet képezi, mely a megismerés törvényeit állapítja meg.² — Azokat a jelenségeket — mondja Ritschl Lotze után Theol. u. Metaph. 19. l.

¹ A legjelentősebb újabbkori philosophus Bölesé zettanár Göttingában és Berlinben sz. 1777. mh. 1881 Főműve „Mikrokosmos“, anthropologiai kísérlet.

² Lásd az ellenkező nézetet Ecke-nél „Die theol. Schule A. Ritschl's; épigy O. Ritschl.

mert a hitbuzgóság és a vallásos lelkesedés ama tiszta lángjaira van a mi anyaszentegyházunknak a mi magyar kálvinista gyülekezetünknek legfőképpen szüksége, hogy egy részről megőrizhessük a multak szent örökségeit, más részről pedig, hogy azon elvitázhatatlan nagy értékeket, melyeket őszinte hitbuzgalma, kötelező testamentumban reánk hagyott, gyümölcsözőleg használhassuk fel a jelen és jövő számára, magunk s az utónemzedék javára; folytatva és teljesítve azon szent missiót, melyet a mi magyar kálvinista egyházunk mintegy végzetszerűleg teljesített, de bizonyára isteni bölcs intézkedés kedvezéséből, magyar hazánk és nemzetünk javára, fentmaradására! Mert ennek a szent missiónak nem szabad véget érni, ennek szent eszméire, lélekemelő igazságaira nem szabad sem a hitbéli tudatlanság penészéinek reá tapadni, sem a vallásos kiélttség időnap előtt bomlasztó sírjának reá mohosulni! Ennek a szent missiónak ténykedéseit nem szabad eltéríteni ösvényéről a *morálsanity* eszeveszett kicsapongásai által! Mert anyaszentegyházunknak lelkeket vezető, boldogító létele, vélekedésem szerint folyvást benső, szervi egybeköttetésben áll magyar hazánk életének áldásos működéseivel, létnyilvánulásaival, mert a magyar protestantizmus soha nem feledheti el, mint menté meg a multban a nemzeti önbecsérzetet a lelki szabadság forrongó csatáiban, s mint kelté életre a haldokló leányzót hulló könnyeivel s tagjaiba átömlesztett piros vére omlásával! A magyar kálvinizmus nem fogja szem elől téveszteni sohasem, hogy nemcsak lelki szabadságot hirdet, nemcsak lelki szabadságért küzd, hanem küzd a magyar nemzeti jobblétért, a magyar szabadságért, *Pro Deo et libertate*! A magyar protestantizmusnak szent feladata valóban abban culminál a megdicsőülés magaslatán, hogy örökké éber szellemként kell őrt állani az ő Siona ormain, s ha az a bizonyos „*sötét kéz*“ ottan-ottan próbálgatni merészelné

melyek egy meghatározott térben mindig hasonló helyzetben és egymásutánban figyelhetők meg s változásuk határozott határok között s rendben folynak le, előterjesztésük összefoglalja az illető dolog egységévé, s úgy fogja azt fel mint causa sui-t, mint finis sui-t. A dolgok összefüggő egységéről való képzetünk elő áll az azok által keltett érzésekből. (38. l.) Így a dolgot önmagában véve (Ding an sich) fel nem foghatjuk, róla való előterjesztésünk csak a közönséges nézetben gyökerező tévedés (33. l.) Hogy a dolgoknak önmagukban létezését tagadni — mint az orthodox theologia állítja — Ritschlnek nem volt szándéka, az látszik már onnan, hogy mégis csak a dolgok által keltett érzésekből következtet azok minéműségére, ámde mégis nagy az eltérés, sőt egyenesen ellentétes az eljárás kettőjük között. Ritschl a vallásnak tárgyait mintegy kifürkészni igyekszik, az orthodox theologia azokat létezőknek, ismerteknek előfeltételezi; teszem azt Krisztus személyénél is azt kérdezi, mi volt Krisztus a mi számunkra s felelete: a megismerhető Isten, mialatt az orthodoxia az ő személyének ismertetésénél bizonyos természeti előfeltételekből indul ki. Vagyis Ritschl theológiája tulajdonképpen empyrikus irányú, mely a metaphysikát lehetőleg kizárja a theologia köréből.

Ha ezek alapján is a vallásban különösebben a függésérzet van kiemelve (R. u. V. I. kiad. 16.), ez nem felel meg annyira ismeretheoriájának, mint mikor, az első kiadás nyomán (v. ö. 174. 191.), művének harmadik kiadásában (194. kv.) kizárólag az érzetekre fekteti a súlyt s azoknak becsértékét teszi a vallást füg-

átkos praktikáit, vagy folytatózó incselkedéseit: neki örökség szerint hivatása első helyen kiáltani *örhelyéről* a riasztó szavakat: „el a kézzel”. Vagy leverni a poklok mélységes fenekére adáz légióival együtt a lelki szabadság ellen törő gyilkos hadat „*pro Deo et libertate!*”

Ez a mi őseinktől reánk maradt szent örökségünk, ez a nemes feladat kell, hogy ébren tartsa, izmosítsa lelkünkben a protestáns önértéket s kifejlessze, megalakítsa a „*magyar prot. közszellemet,*” melynek levegője tiszta, üdítő, embert, népet, hazát boldogító s a mélytől s a melynek fényes ragyogásától csak a reakció roszdás lovagjai irtóznak el, vagy a lelki kufárok bolyongó rémei menekülnek, kiknek ernyedttüdei nem bírják már a lelki élet tiszta légkörének ózonját megemészteni.

Pedig ezek az emberiség tiszta vetésének leggonoszabb *konkolyhintői* s ha sikerül idejekorán kezük-ből kiverni a gyehenna magjait, a vetés tiszta marad s meglesz mentve élete a jövő gyümölcsözésre. Ezt teheti meg, ezt fogja megtenni a *prot. közszellem megizmosodása*; az evangéliumi tiszta légkör áldásos terjedése fönt és alant, kunyhókban és palotákban egyaránt. S ezt a magasztos célt fogják szolgálni, megközelíteni s bizonyára el is érni a mi egyházi értekezleteink!

A mi egyházi értekezleteinknek nagy és előre láthatólag életfentartó szerep jutott egyházi letérdekeink megóvásának kétségkívül küzdelmes munkáiban, mert már most itt előre kijelenthetem nt. Értekezlet, hogy legyennek bár némelyek velem ellenkezőleg más véleményen, az én szerény nézetem szerint minden ma lehető vagy létező egyháztársadalmi bajainknak, bénultságainknak több helyen veszedelmes pusztulásainknak fő és egyedüli forrása, a *protestáns egyházi közszellem elhanyaglásában keresendő*, fájdalom, ebben rejlik, ebben

a vészes tünetben, mondhatnám, *főként magyar kálvinista egyházterületünkön végig pusztító epidémiában található föl!!!* Ez így van, nehéz igazság, sujtó valóság, de ismétlem, fájdalom, itt a seb, itt a leomló rés előttünk, okító keserű példának, elevenítő igazság gyanánt kell ezen valóságnak szolgálni!

A testből ha elszállott a lélek, bizony halott, bizony megdermed az s a mi addig élt, munkált lelkes hévben izzott, ha nincs meg többé benne a tagokat egybe forrasztó, lelkesítő prometheusi szikra, bizony fagyasztó jéggé dermed az anyag, akár csak a polusok örök jégbe fuladt szikla tömbjei.

A kialudt vulkánok beomlott kratereiből nem többé ég felé az elrejtett erőktől duzzasztott benső tűz, a nagy kohó kihalt, csendes, robaja elnémult, porló oldalain kuszik fölfelé a moha, meg a páfrány, az elporlás, az elmulás pusztító növényférgei. A leszerelt tengerjáró hajók nem szeldelik többé öntudatos cél felé a végtelen vízi birodalmat, hitvány lapdái már csak a forgató hullámszészélynek. Ugye bár néma, de elkedvetlenítő, megdöbbentő példái az érzéketlenségnek? ! Vagy a kezdődő élettelenységnek? !

De nem megyek tovább nt. Értekezlet! A hasonlatok, azt mondják, ritkán válnak be s inkább csak a poesis virágos mezőin termő füzérek ezek, én pedig nem lánglekedéstől lobogó poémát kell, hogy előadjak, hanem prózát, rideg, valódi, gyakorlati, kézzelfogható olyan dolgokról, tárgyokról kell, hogy beszéljek, melyek a mindennapi élet poros utain hevernek szanaszét s a melyek mellett nagyon sokan elgyalogolnak szórakozottan vagy öntudatosan anélkül, hogy meglátnák vagy megösmerni akarnák a göröngyöket, a melyeken lábaik taposnak a nélkül, hogy a rögök közül kiemelnék az elhullott kalászkokat, anélkül, hogy az utszélről irtogatni akarnák a befurakodott töviseket; pedig a rő-

gövé, vagyis a vallás nem a félelmen, hanem a megfelelő becsítéleteken (Werthurtheil) alapszik. Csak hogy nagyon meggondolandó, hogy ilyen utilitaris elvek nem teszik-e éppen azt semmit mondóvá, illusoriussá, amit éppen bebizonyítani akarunk: a vallást. Ha mindenkinek subjectiv érzése határoz, annak léte felett, nincs-e igaza az istentelen philosophiának, ha a maga részéről semminemű utilitaris alapot nem talál a vallás számára s akikben megvan, azt teljesen subjectiv öncsalódásnak tartja. Nem lehetne-e a vallást ilyen nézet mellett a tudományok köréből törölni — amit Ritschl érint is (I. k. III. 191.)¹ — És így még sem lehet azt oly könnyesen venni, ha az orthodox theologia a vallásnak határozott tárgyaiból, mint létezőkből indul ki, melyek tehát szolgálatják a theologiai tudomány szilárd alapjait, mialatt a subjectiv megismerés az egyes emberre a maga jelentőségét természetesen megtartja.

Említve volt, hogy Ritschlnek egyáltalán nem szándéka a dolgoknak s így Istennek önmagában való létezését tagadni, mindamellott, mi Isten önmagában véve meg nem ismerhetjük, csak a mennyiben közli magát velünk. Legkevésbé sem szándéka Fichtével s Feuerbachal az istenség fogalmát morális meghatározásokba oszlatni fel, Istenről is azt tartja, hogy ő öncél, még pedig az összes szellemi élet végcélja, melyre nézve a természet csak eszköz (k. 190.) Létezését Kant morális érve alapján vezeti le, mint ki az ember mo-

¹ A citatumok mindig a Rechtf. u. Vers. c. műre vonatkoznak, mikor az másként megjegyezve nincs és pedig az első kiadásra.

ralis kötelezettségeit, mint világban levő végcél, megállapítja (I. k. 194.) Ő a legtökéletesebb személyiség, mint ilyen, az időn kívül álló örökkévaló. Örökkévalósága itéletének és szándékának egységében áll, melyben a jövő is össze van foglalva (201. kv.), minden közbenső cél megvalósulása Isteure nézve egyuttal az egésznek megvalósulása. (260.) Lényének kiinduláspontja, hogy ő szeretet, mely egyszersmind kijelentésének is motivuma (235) ezen isteni szeretetnek vagyis isteni öncélnek correlativuma az emberiség egysége Isten országában az általános emberszeretet gyakorlására (242). Akaratának változhatatlansága így abban nyilatkoztván hogy az mindig egy cél, Isten országa megvalósulása felé van irányítva (258): valamint az Isten országa céljára irányuló isteni szeretet az elválasztottak iránt, épügy e céllal ellentétben állók, megvetettek megsemmisítésére irányuló isteni harag örökkévaló. Metastasisról, ez indu'atok felszerelődéséről szó nem lehet. (282 kv.)

Természetes, hogy mihelyt öncélnek fogja fel Ritschl az istenséget, elesik az orthodoxia vádjá, hogy ő személyes Isten nem ismer. Szerintem sokkal jobban megfontolandó az, hogy mi lesz az emberi személyiségből, ha az isteni örök öncélba bevont ember nem egyéb, mint az isteni öntevékenység kifejezése (201), kinek szabadsága Isten céljainak elsajátításában határozódik (253.) egyszóval majdnem olyan eszköz e cél megvalósítására, mint a világ maga. Erre azonban még visszatérek. Legfőbb kifogás azonban mégis az, hogy az isteni igazságszolgáltatásnak semmi tere ez istenfoga-

gökből jó termőföld, az elszórt kalászközből tápláló mag válik ki gondozás mellett. A szabadon tenyésző és terjedő tövisbokrok pedig nem csak a jó termőföldet lepik el s teszik teljesen hasznavehetetlenné hanem elpusztítják egyszersmind a nemes, a tápláló magvak gyümölcsözésének alapföltételeit is!!

A gyakorlat az élet nagy tanítómestere nt. Értekezlet! A gyakorlati élet változásai, körülményei próbálják ki az elveket, ezek mutatják meg igazában, hogy az eszmék, a gondolatok, melyek az agy, az értelem műhelyében elvekké sűrűsödtek, tömörültek, életre kihatók lesznek-e, lehetnek-e s általában véve áldásos működésük által megmaradhatnak-e az életképes felszínen? fenttarthatják-e magukat, vagy elenyésznek nyomtalanul s eltűnnek mint a bolygó lidércfény valódi fénytérjesztés nélkül a mocsarak titokzatos ingoványában!!

A gyakorlati élettanulmányozás pedig elengedhetetlen alapföltétel, mód nélkül szükséges, főkéllék ottan a hol a szerves életműködés fentartásáról van szó, mert csakis ennek észszerű utmutatásai mellett lehet hasznos irányelveket alkalmazni s egybevágo szisztémát használni vagy hasznosítani!!

Igen mélyrehatóan mondja azért a hitvány zsiabasztó sistemák vaskapcsai ellen törve az emberi mély gondolkodás nagymestere Rousseau:

„Nézd a köznapi életet, keresd és figyeld az emberek mozdulatait, szokásait, beszédeit, keresd náluk az öröm, a bánat vagy a megnyugvás indító okait, az eredményt, mely vagy a jólétben, vagy az elégtelenségben nyer kifejezést, az előbb említett változásokban rendszerint fölhalad, mert cselekedeteik külső nyilvánulásai adják meg rendszerint életmódjuk jó vagy rossz formáját!“. S vajon nem ide vonatkozik-e az evangéliomi szózat: „Min-

lomban nincs. Ritschl megtámadja az Anselm-féle igazság fogalmát, mint pusztán magánjogi fogalmat. Hogy Isten kinek-kinek cselekedetei szerint fizet meg. Rom. 2, 6. ez pharizeizmus, melyet Pál nem tanít, s csak azért állítja hypothetice, vagy dialektice, hogy a levél további folyamán megcáfolja. Rom 2,5-ben az *ὁργή* csak a gonoszokra vonatkozik, mint Istennek megmáshatatlann haragja, *δικαιοκρισία* pedig csak a jókra (v. ö. III. 224. II. 115—155—314.) Az új szövetségben, fejlettebb istenfogalom mellett nem is lehet többé szó az ó szövetség anthropopathikus meghatározásairól: a haragot mindig eschatologikus értelemben kell felfogni, hogy Isten azokat az embereket megsemmisíti, majd kik végleg ellene szegülnek Isten országának (III. 282. kv.), így értendő Rom. 1, 18. I. Thess. 2, 16. Eph. 2, 3. ban a *φύσει* azt jelenti, hogy természeti tevékenységök szerint voltak a hívők harag fiai s most ily értelemben szintén a szeretet gyermekei II. 142 kv. Így bánik aztán el a többi helyekkel is.

Ez az éles kritika pillanatra határozottan meglepő. Pillanatra mondom, mert hát az igazság fogalma csakugyan nem az a szentírásban, mint a minék Ritschl állítja: a hívők üdvére szolgáló következetes eljárás, mely tehát a kegyelemtől semmiben sem különbözik; Istennek a szövetségű nép megjavítására irányuló tevékenysége, melynél tehát megfizető s legkevésbé büntető igazságra gondolni nem lehet. Legyen elég csak Ézs. 5, 16-ra hivatkozni: Fenséges a seregek Ura az ítéletben és a szent Isten szent az Igazságban; tov. Zsolt. 18, 26. v.: az irgalmasokhoz irgalmas vagy...

deneket megpróbáljatok s a mi jó, azt megtartsátok!“.

Ezért akarom én is nt. Értekezlet e mezőre terelni buzgó igyekezetemmel nagybecsű figyelmöket, midőn felolvasásom tárgyát jobban mondva tárgyait a praktika theologia bizony általunk jó részt parlagon hagyott mezejéről, keresgettem össze, azon reményben, hogy ha kezeinket buzgó igyekezettel vetjük az eke szarvára: az ujonan feltört ugarmezőkön még lehet bőséges aratásunk!

A sistemákat kerülni akarom szóban, írásban egyaránt. Elveket nem tűzök magam elé, hogy azok megvitatásába bocsátkozzam, mert rendithetlen meggyőződése, hogy minél több a dogma és sistema egyházi életünkben, minél merevebben igyekszünk ezeket egyházi életünkre alkalmazni, annál közelebb vitetik az lassu elsorvasásához vagy erőszakos megfojtásához. *Minél kevesebb a dogmatizálásból, minél több a szabadon lekötetlen maradt lelki erők gyakorlati felhasználásából; nézetem szerint ez biztosíthatja egyházi életünk sikeres föllendülését!*

Zilah, 1901. szept. 15.

(Folyt. köv.)

TANÜGY.

Redivivus.

Ujra vissza kell térnem és foglalkoznom egy olyan váddal, — a melyről sem az első, sem e második alkalommal nem szívesen vitáztam, — már csak azért sem, mert hiszen nagyon könnyen azt mondhatják az olvasók: ime, a nyil talált, s a felmutatott „inget va-

a visszához visszás vagy stb.; v. ö. különben Róm. 2, 6-ot is, hol Ritschl magyarázata — mint hogyha Pál megcáfolás végett állítaná fel e mondatot: — lehetetlen. — Több igazsága van az orthodoxokkal szemben az Isten haragját illetőleg, mert jóllehet a fogalom tényleg állapotot is fejez ki. V. ö. Rom. 5, 10. *ἐχθροὶ οντες* és *καταλλαγεντες* és Róm. 11, 28. hol az *ἐχθροὶ ἀγαπῶσι*-al van rivalizálva s így aligha engedi meg, hogy nem Istenben, hanem az emberben végbemenő akaratváltozást értsünk alatta: tény, hogy fejlettebb vallásos érzék Istenben az affectusoknak oly talvitt alkalmazását, mint azt orthodox leírásokban találjuk, meg nem engedi. Harag létezhet Istenben, de nem érzéki értelemben, hanem saját lényének a bűnnel szemben szükségképi megnyilatkozása kifejezésére, mely tehát az isteni lényeg egységét ne zavarja (III. 213.) de erről tárgyalni nem tartozik ide.¹

Isten céljaival szemben áll a bűn, Isten országával a bűn országa, mint minden egyes bűnös cselekvések és hajlamok collectiv egysége, úgy, hogy tehát a bűn ez országa terjedéséért saját cselekvéseink s személyes — nem átöröklött, mert eredendő bűn nem létezik — hajlamunk szerint felelősek vagyunk (295 kv.) A gonosznak a bűnnel semmi köze nincs s csakis a subjectiv büntudat nézpontja alatt tekinthető büntetésnek (310. kv.) mivel pedig a büntetés nem egyéb, mint az istenfiúság vagy Istenhez közeledés jogának kisebbitése resp. megvonása (320.): Róm 5,12-ben a halál egyetemes kiszá-

¹ Böven Bandissin említett művében.

laki mégis csak magára vette!" Bizonyt mondom, hogy a nyíl (recte: insinuatío) nem talált, az inget se ismerem el magaménak; hogy mégis tollat fogtam, egyszerű oka a vád visszautasítása, az, hogy önérzetemet, mely véletlenül a lelkészé is, nem engedem meg senkinek a gyanúsítás fegyverével bántalmaztatni.

A vádnak első kiadása, — vagy is az, hogy az iskolák államosítását a lelkészek és tanítók *önző érdekből* maguk akarják, — a múlt évi novemberi egyh. ker. gyűlésen mutattatott be először a közönségnek, — folyt miatta a tit. és vita e b. lapokon pro et contra. — Nem csak én, hanem a többi lelkészársaim is, a kiket ez a vád végtelenül sértett, bemondtuk abban az időben a „recontrát“ is. E b. lapok nt. szerkesztője azonban — igen helyesen — lezárta *előttünk* a „sorompót“, helyesen, mert hát, mint mindenből, a vitakozásból is megárt a sok. Hangsúlyoztam, illetve aláhúztam ezt a szót „előttünk“; mert a tények bizonyítják, hogy egy év lefolyása alatt e b. lapokban egyik-másik cikkben az a fentebbi vád egy-egy oldalrugás alakjában a sorompón is átkapaszkodott hozzánk; a kiket ebbe az egész államosításba az iskolák zsufoltsága, az „áldozatkészség“ hiánya, talán egyeseknél a tanügy előbbvitale sodort. A fenti állításom igazolására nincs módomban azokat az illető cikkeket megjelölni, mert hát ebben is regnál a szegénység, kicseréljük kölcsönösen egymással az egyházi lapokat; egyre azonban, ifj. Lánczy Józsefnek ilyen rugdolódzó, egyszersmind dicsőhymnust zengő cikkére ma is emlékszem.

Ezt a rövid bevezetést azonban korántsem annak az illusztrálására hozom fel, mintha talán a nt. szerkesztő ur az „altera pars“ elvét nem ismerné; figyelmét kikerülhette, az én a gyűlési referádán kívül mellékesen e vádakkal is foglalkozó cikkem pedig a postán eltevedhetett; csak egyszerűen bizonyítani kívánom azt,

hogy mi azóta hallgattunk mélységesen, hanem a mikor *Padrah Sándor* tanácsbíró ur „*Reform. híthűség és áldozatkészség*“ c. cikkében (46. sz.) teljes második kiadásban mutatja be azt a fenti vádat, úgy hiszem, kötelesség megkérni a nt. szerkesztő urat, hogy azt a „lezárt sorompót“ ám nyissa fel nekünk is.

„Az államosítások bevallott okai rendesen a szegénység; a be nem vallott okok azonban . . . igen sokszor *subjectív* természetűek. Kezdi a lelkészek, tanítók, vezetők végzik ugyanazok, hasznát is veszik ugyanazok stb.“ mondja a t. tanácsbíró ur, cikkének az elején. A többit, a mi közvetlen ezután következik, miután az a fenti nagyon súlyos vádnak csak a körülírása, feleslegesnek tartom idézni, csak megkérdem egész tisztelettel: ugyan kérem hol vette ezt? Talán az egyes, az államosítást kérő egyházakban szerzett személyes tapasztalat, a hívekkel való közvetlen érintkezés indította e hogy kimondjam már a lelkészeket és tanítókat teljesen megbecstelenítő kijelentésre? Korántsem, hanem mint ön maga is bevallja, „az államosítások történetéből és *ügyirataiból* megállapítható tényekből“; s hozzátehettem volna még a teljes igazság kedvéért, és a „bureau“-ból. Ez a kijelentés mutatja meg annak az odadobott vádnak a teljes értékét, tesz bennünket elnézővé, ruház fel a bocsánat lelkével azon emberrel szemben, a kinek tartalmas cikkeit olvasva van mondani valója insinuatío nélkül is; a ki egyháza javáért, boldogulása és előhaladásaért lelkesen küzd, izgat mindenütt; — de a ki — engedje meg e kijelentést, az életet úgy látszik csak az actákból és iróasztal mellől ismeri.

Lelkészt, a ki az elvtől eltekintve, iskoláink államosítását önző, mint cikkíró mondja, *subjectív* okokból, a maga hasznáért, azért a nyomorult 50 frt. vallástani-

bása az emberiségre, mint ítélet, nem mást jelent, mint az ellenséges viszonyt Istennel szemben (1322. *subjectív* büntudat). Csak, kik a hitet végleg megtagadják, azok számára a halál végleges megsemmisülés, minden egyéb bűn a tudatlanságból származik, mely tehát nem zárja ki, hogy Isten az ilyen iránt is szeretettel viseltessek. A halál meg épen nem büntetés a kiengeszteltekre (325. kv.)

Ritschl érveit Róm 5. 12. fejtegetésénél feltétlenül el kell ismerni. Ma napság körülbelül tisztán áll, hogy a hely nem az augusztinusi eredendő bűnről tárgyal, hanem a bűnnek egyetemes uralmát s a halálnak egyetemességét mondja ki (v. ö. III. 300. kv.) Amde már Róm 7. 7 - 11. nél Ritschl ellenére is (III. 306.) méltán hivatkozik az ortodoxia arra, hogy Pál a bűnre való hajlandóságot úgy írja be, mint a mely törvény által megelevenedik, tehát mint a bűnnek gyökerét v. ö. Mk. 7. 21. Jak. 1. 14. stb. Hogy az ortodoxia a bűnös állapot rajzolásánál végzetes tévedésekbe jutott, bizonyos s az augusztinusi bűnfogalom javításra szorul. Másfelől azonban az sem fogadható el, hogy a bűn tudatlanságból származnék; éppen ellenkezőt mond Róm. 7. leírása; Róm. 1. 18-ban pedig azokról a pogányokról van szó, kik a már megismert igazságot fogva tartják v. ö. Eph. 2. 2. Képtelenség is; hiszen ha a bűn tudatlanság, akkor nem képezheti természetesen az isteni harag tárgyát. Amde akkor úgy a büntudat, mint a bűnbocsánat pusztán illusio, képzelődés; bűnbocsánatra ott nincsen szükséges, ahol Isten, mint örök szeretet, ismertetik meg, pedig Ritschl a bűnbocsánatot szükségesnek tartja III. C.

A leghevesebb vitákra a Ritschl-féle christologia szolgáltatott alkalmat. Idevonatkozó nézetei miatt socinianizmussal is vádolták, mi ellen pedig ő maga erősen tiltakozik. Az aufkláristákkal sem engedte magát azonosítani, ellenkezőleg, ha járattan utakra téved is, az ortodoxianak vél szolgálót tenni. Lássuk nézetét röviden.

Krisztus vallásos jelentősége abban áll, hogy az emberi rendeltetés t. i. a világ feletti uralom útján az örök életnek elnyerése lenne, a követésre indító erőforrásban, leli a maga előképét s megindokolását (340 kv.) vagyis az orthodoxyával szemben, mely Krisztus vallási értékelését istenségének tulajdonsága alatt akarja feltüntetni, mint istenemberi személyt, Ritschl szerint vallási értéke erkölcsi cselekvésében határozódik, amennyiben ez correlativuma és próbája a felőli bizonyosságának, hogy ő Istennel különleges viszonyban áll (352 kv.) Egy személyi életben — mondja egy helyt (Th. u. m. 30.) a valóság a szellemi működéshez tapad és semmi máshoz. Jézus etikai megítélése is onnan indul ki, hogy ő személyi öncél. Célja az engedelmség az erkölcsi törvénynek szemben és szenvedésben: ez az ő hivatása, mely a gyülekezet alapítására irányul (385 kr.). Minthogy hivatásának e célja Isten öncéljában benne foglaltatik, amennyiben ő az emberi személylyé lett istenige (393). Hivatásának teljesítésében — mint ahonnan természetesen kell kiindulni minden róla való ismeretünknek az ismeret-theoria alapján — úgy bizonyítja be magát, mint szeretet, mely az Istenség attribútuma, lényegi tulajdona, ép úgy, mint ez a másik, hogy Isten

tási díjért akarná, részemről nem tudok elképzelni,* ilyen aljasságot, egyháza iránti hűtlenséget egyikről se feltételezni. Am ha a t. tanácsbíró ur tud ilyet, nincs ugyan reá törvény; de felfüggesztendőnek vélem rögtön az állásától; jövőben pedig, a leendő zsinaton figyelembe veendő b. Szilágyi Dezsőnk szava, hogy „lépést kell tartani az emberek gonoszságával.“ Azt azonban soha se tartom gonoszsnak, canonicus bűnnek, önző, subjectiv érdeknek, ha a lelkész, akkor, a midőn a *községben* a felekezeti iskola mellett államit akarnak felállítani, igyekezik megmenteni legalább azt, a mi megmenthető. S hogy jobban megérthesük egymást, igyekszem e pontot bővebben kifejteni, már csak azért is, mert úgy vélem, hogy az államosítók és nem államosítók között csak is e pontnál van eltérés.

Nem tulzok, és nem állítok hamisat, a mikor azt mondom, hogy Beregben jelenleg 20 egyházban szükséges a második iskola felállítása, a régi dűledezők helyett újak építése. Mit gondol tanácsbíró ur, mi lesz ezekkel a szegény egyházak iskoláival? A tanfelügyelő ismervén az iskola zsufoltságát, az utcán kóborló gyermekek nagy számát, felszólítja az egyházat a 2-ik iskola felépítésére. A felszólításra rendesen ez a felelet: „nekünk elég a magunk iskolája, ha tetszik az államnak, csináljon másat!“ „annyira tanítson a tanító, a mennyit bír“ vagy „vegyük el a tanító egyik szobáját és konyháját, csináljunk belőle 2-ik tantermet és fogadjunk bele 200 frtért segéd tanítót!“ Hiába mutatjuk ki az ilyen érvek tarthatatlanságát, hiába apellálunk az ösök buzgóságára, áldozatkészségére, az eredmény csak az a *közöny* mely „emberben mint természetben minden tenyészet gyilkosa.“ Sajnálattal nézem ugyan magam is ezt a közönyt, de én, a ki a nép között

* Én sem!

Szerk.

lélek, (világ feletti uralom, világtól való szabadság 395 kr.). E két tulajdonságban kell hát Krisztus istenségét keresni s nem a világhoz való viszonyból levezetett mindenhatóságban, mindentudóságban stb (396). E két tulajdonságból folyik, hogy: a ő világ ura, amennyiben az Istennel való kiengesztelődés a világ feletti hatalom elnyerésében lesz tökéletessé (399 kr.); Isten teljes kijelentése, amennyiben élete a szeretet megvalósítására irányuló akaratban nyer megokolást (405.) s még ha egy másik olyan kegyelem és igazság volna is található, mint ő, az már tőle történeti függésben volna (406). Mint a gyülekezet ~~feje~~, Isten szeretetének örök tárgya s a gyülekezet örök elválasztásának oka (408 kr.) Ethikailag helyettesítésről a papi tiszt-cselekedetek; próphétai beszédek¹ melyek királyi tisztének, az Isten országa megalapításának s célhoz vezetésének szolgálatában állanak (373) teljesítéseiről nem lehet szó; az áldozat a bűnös ember Isten. közelebe bocsáttatásának jelképe (412)¹ s így a papi tiszt annyit jelent, hogy Krisztus egész életében a legmagasabb rendeltetésszerű közösségben állott Istennel s minden tette s beszéde hivatása közben emez Istenhez való viszonyából származik (419).

(Folyt. köv.)

Lencs Géza.

¹ Az áldozat jelenti a muló, földi embernek betakarását, minthogy élőlény Istenhez nem közeledhetik a nélkül, hogy megsemmisíttessék v. ö. Unterricht in, d christl, Ref. II. kiad. 40 és II. 185 kv.

élek, csöppet se csudálkozom rajta, ha az áldozatkészség forrása nem buzog. Hogy miért nem? Később visszatérek reá, szolgálók majd egy kis statisztikával.

Az egyház nem lévén, vagy nem akarván tehát a maga filléreiből felállítani a 2-ik iskolát, a törvény értelmében a tanfelügyelő a közig. bizottság útján a községet szólítja fel a 2-ik iskola felépítésére vagy bocsátkozik vele tárgyalásba az állami iskola felállítására. Nos! kérem, hát ilyenkor, a mikor tőlünk egész *függetlenül* az a község megkötötte az állammal már a szerződést, bennünket pedig felszólítanak, hogy mitután így és így lesz a dolog, nem volnánk-e hajlandók iskoláinkat beszüntetni *tisztességes feltételek mellett*: az egyházra határozottan károsnak tartom e feltételek meg nem erősítését, illetve visszautasítását; azért pedig, mert akár fogadjuk el azokat a feltételeket, akár nem, az az állami iskola a miénk mellett úgy is fel lesz állítva. Ha elfogadtuk azokat a feltételeket, illetve, ha beszüntettük iskoláinkat, kiköthetünk olyan jogokat és előnyöket, a melyeket, köztudomásuak lévén, felesleges felsorolnom. Ha pedig nem, pár év mulva bekövetkezik az az eset, a mi már egy egyházban csak ugyan be is következett, hogy pár év alatt az állami mellett az egyházi *önmagától* megszűnik, az egyház tagjaira ránehezedik egy végtelen nagy teher, az, hogy fog tartani egy embert direct a kántorságért; fog tartani, illetve fizetik 2—3 tanító miatt az 5%-os pótdótot és mindenféle iskolai járulékokat. Ki vállalja el ezért a néppel szemben a felelősséget? azzal a néppel szemben, melytől a 20 fillér domesticai járulékot is csak keserűesen, zálogolás útján lehet beszédni, a mely e miatt is zugolódik, hangoztatván, hogy a vezetők akkor is megcsalták őket.

Szinte oja képzelem a ponthoz a Nt. szerkesztőnek vagy talán az olvasók valamely kének azon megjegyzését, hogy hiszen ép a beregi egyházak voltak azok, a hol a hivek az elnökség közbelépésére mindnyájan visszasiálták az államosítást, tettek ígéretet, hogy fentartják a maguk erejéből. De csak is tettek, hanem hogy az az ígéret mikor lesz beváltva, e felett bölcselkedni nem akarok. Mondjuk azonban, hogy vagy *négyben*, a hol a *község* áldozhat, meg lesz rövid időn! De hát a többi 20-ban, a hol sem a községnek, sem az egyháznak nincs rá semmi alapja; a hol az egyházi adó az államnak 116, az ártéri 166 %-a; a hol a hivek *önkéntes ajánlatokat* tettek *egy lelkes beszédre* a torony felépítésére, és . . . végrehajtóval kellett beszédni, eredménye pusztulás, cathólizálás lön; a hol még csak annyi pénze sincs az egyháznak, hogy az iskola ablakait becsináltassa, hanem a szél ellen kívülről deszkákkal van betámogatva: ugyan kérem hogyan lesz a népoktatás ügye előbbre vive?

Ime kérem, itt van az a statisztika, mire fentebb hivatkoztam; kipótolhatom még azzal is, hogy ismerek egyházakat, a hol a hiveknek csaknem fele már most, a tél elején, hitelben, a jövő aratás reményében hordja a terménykereskedőtől a kenyérnek valót, — a hol, a tartozás bekövetelésének — a lelkész adja meg az árát tetemes kártokozással.

Hát kérem, ne méltóztassék rajta csodálkozni ha ilyen esetekben nem is igen merünk appellálgatni a nép áldozatkészségére! Megszavaztatni, mondjuk egy lelkesítő beszéddel talán lehet sok mindent, csak legyen ki nek aztán végre is hajtani.

Álláspontom, ebben az államosítási kérdésben, — ugyan — eléggé preciziroztam, *Hive az államosításnak*,

ott, a hol arra semmi szükség, a hol a hivek a magok erejéből nem csak a létezőt tarthatják fent, hanem azt fejleszthetik is, — nem vagyok; ily helyeken iskoláinkat feladni örütségnek harározott bűnténynek tartom, de azt hiszem, az állam se kívánja. Hanem igen is olyan helyeken, a melyekről a rajzot fentebb megadtam; tisztességes feltételek mellett szükségesnek tartom az állammal a megegyezést egy részt a kettős teher kikerülése, s a mi a fő, a népnek a tudományban való előbbvitele miatt. Ugy hiszem, csak is e pontnál van eltérés közöttünk; vagyis sokan még ily esetben is, mikor az állam a felekezeti mellett másat állít, szükségesnek tartják a felekezeti fentartását, míg én részemről nem. Ez pedig elvi felfogás lévén, úgy tudom, hogy erről lehet vitatkozni, káros vagy nem káros voltát elősorolni, — de mindenképp felett tiszteletben kell tartani, — nem meggyanusítani önző, magán érdekekkel, kimondani a sententiát: ime a lelkészek 50 frt. vallásitanítási díjért adják el az „egyház veteményes kertjét“. A t. képviselő urnak cikke eme részéből nem csak az actákból való beszélés látszik, de meglátszik az is, hogy soha életében nem tanított gyermeket, — mert ha tanított volna, tudná, hogy sokszor az az 50 frt. két órai bosszuságért is kevés. — Nem tudom más hogy van vele, — én a ki eszem már ezt az „odiosus“ kenyeret, — tiz annyiért se neveztetem ki magam tanbetyárnak!

A „hithűség áldozatkésztség hiányát, a közönyt és hidegséget“ fájdalommal látja terjedni mindenütt Padrahan S. ur, soraiból kiolvasható egyszerűen azt is, hogy első sorban ezért a felelőséget az első közönyösökre, a lelkészekre és tanítókra hárítja, bizonyára úgy gondolkodván, hogy ha ezek közé fognak a valódi csákányt, hát a népnek az áldozatkésztségéhez, a melyet minden esztendőben 10—12-en aknáznak, ők is találának valahol és valamelyes részt. Legyen neki az ő hite szerint, de hittől szemben legyen szabad felvetnem egy kérdést. Mit gondol a képviselő ur: csak a köznép nem áldozatkész, hite szerint csak itt nincsenek vezetők? Ha „igen“-t mond rá, a saját soraival fogom megcáfolni!

A beregi ev. ref. egyházmegyének az „Egyetemes iskolai alapra“ vonatkozó „örök szép indítványáról“ szólván, fájdalommal látta annak a ker. gyűlésen elmulasztását, „boycottalását“; a mely boycottálás maga és elegendő bizonyíték jelenlegi cikkemnek tartalma mellett, vagy is, magok a vezetők, az „Órállók“ is teljes tudatában vannak annak, hogy vannak körülmények és helyek, a mikor és hol teljes lehetetlenség a kiaknázott nép áldozatkésztségéhez folyamodni; de bizonyít még mást is.

A múlt századnak az elején a magyar nyelv fejlesztése, terjesztése, egy „Nyelvművelő Társaság“ létrehozásáért éppen olyan sok vita, költők, tudósok ajkáról ép oly sok buzdító szó hangzott el, mint a mennyi jelenleg iskoláink megmentése, az államosítás kikerülése, s a legközelebbi közgyűlésen „az Egyetemes iskolai alap“ felállításáért. Mi hozta létre azt a „Nyelvművelő Társaság“? és az ez iránt beadott indítvány miért nem „boycottáltatott“? Ugy-e bizony azért, mert akadt egy „Széchényi“, a ki keveset beszélt, de mégis sokat mondott, a ki egy egész évi jövedelmét ajánlotta fel egy bizonyos cél megvalósítására, a kinek a példáját követték mások, azok a tehetsők, a kiknek áldozatkészége nem volt kimerítve. Fiat applicatio! Széchényinek ezt a valódi felbuzdító lelkét imádkozzuk

le magunkhoz, akkor bizton hiszem, meg lesznek mentve veteményes kertjeink, és nevelhetünk bennök teljesen nekünk tetsző virágokat! . . .

Sütő Áron
gáti ref. lelkész.

KÖZÉLETÜNK.

Nyílt kérdés,

nagyságos Dobieczy Sándor országos képviselő urhoz, mint a Hajdúvármegye és Debrecen szabad kir. városa új főispánja méltóságos bizáki Puky Gyula ur tiszteletére megtartott lakoma rendező bizottságának az elnökéhez.

Mélyen tisztelt uram! Hajdúvármegye és Debrecen szabad kir. városa élére új főispán állván, ennek ünnepélyes székfoglalása napján, régi jó magyar szokás szerint a megye és a város az új vezér tiszteletére december 28-ik napján a Bika szálloda dísztermében fenyves lakomát rendezett s igen helyesen ebben a formában is kifejezésre juttatta azt a váradalomteljes bizalmat s ragaszkodást, melylyel ma az új főispán méltóságos bizáki Puky Gyula ur személye iránt közöttünk megye és városszerte pártkülönbség nélkül mindenki eltelve van.

Ugy tudjuk, nagyságos uram hogy a lakoma rendező-bizottságnak az elnöke ön volt. Engedje meg tehát hogy e lakomából kifolyólag önhöz mint ilyéhez a következő tiszteletteljes nyílt kérdést intézzem:

Mi annak az oka s hogy történetelt az meg, hogy e lakomán a főispán ur ő méltósága mellett köszvetlenül a róm. katólikus egyház képviselője Wolaffka Nándor ült s a református egyház képviselőjének Kiss Albert lelkész személyében csak a 3-ik hely jutott?

Ne csodálkozzék nagyságod azon, hogy e magyarázat és felvilágosítás iránt én mint egyházi ember különösen érdeklődöm s a kérdést ezen a helyen tehát egy egyházi lapban teszem fel s ide kérem a feleletet is. Szolgáljon e tekintetben magyarázatul az, hogy tudomásunk szerint itt Debrecenben és Hajdúvármegyében még eddig (!!) mi reformátusok vagyunk a többségben s megfoghatatlan előttünk az, hogy miképpen történetelt meg ez a helyesere, melynek jelentősége egyházi szempontból elvitázhatatlan s eddigelé párja nem is volt! ? Külsőség, kicsinység ez, de a mai időkben feltűnő s súlyt fektetek rá.

Egyébiránt vagyok kiváló tisztelettel nagyságodnak Debrecen 1901. dec. 30.

Kész szolgálja:

Eröss Lajos,

theol. akad. tanár, — e lapok felelős szerkesztője é. a tiszántuli ev. ref. egyházkerület választott tanácsbírája.

Ovoda-megnyitás Gyulavárban.

Nagytitiztetlő szerkesztő ur!

A fejes gyufaszálat én huztam ki.

Több vállalkozó közül nekem jutott tehát a szerencse hogy egy igen szép, és községünk életében messze kiható magasztos ünnepély lefolyásának a „Protestáns Lap“ és a „Békés Vármegye“ című lap olvasói előtt hirdetője legyek.

Nekem jutott a szerencse, hogy egyházkerületünknek még a legkisebb ev. ref. egyházközségében is hirdessem e szerény sorok által, egy főuri családnak, különösen pedig annak eltető lelkének, egy róm. cath. vallásu Grófnőnek, Károlyi Ella férjezett Gr. Almásy Dénesnének felekezetiességen felül emelkedő, dicsérő szavakra nem szorult nagyszerű áldozatkészségét és fennkölt lelkületének nemes gondolkodását.

Örömmel fogadtam a sors kedvezését és sietek hitsorsosaimmal közölni, hogy ez a nemes lelkű és egyházunkhoz is hiven ragaszkodó honleány, ev. ref. községünknek egy gyönyörűen felépített, óvónői lakással ellátott s gazdagon felszerelt óvodát adományozott örök tulajdon joggal 16,000 korona értékben, Olyan kedveset, olyan szépet, hogy nincs másutt ilyen nemesak Békés vármegyében, hanem a többi provinciális városokban sem.

Mindössze is csak annyit kötött ki, hogy az első óvónőt ő nevezze ki.

Ki ne egyezett volna ebbe belé nyugodtan? Hiszen ismerjük a jólelkű Grófnőt mindnyájan; jól tudjuk, hogy Gróf Dégenfeld család sarjadéka ő. És mint ilyen, hithű, nemes főuri családból származott honleány: ev. ref. egyházunk s ennek kicsinyke tagjai, az óvoda kötelesek vallásos neveltetése iránt figyelemmel van, feltehetjük, hihettük és várhattuk, hogy hitfelekezetünkhez tartozó óvónőt fog kinevezni.

Reménységünkben nem csalódtunk, — és habár több oldalról megkísérelték a Grófné elhatározását befolyásolni, tántoríthatatlanul, szilárdan megmaradt elhatározása mellett s egy jeleskültségű ref. vallásu leányt, Czirbusz Margit kiasszonyt nevezte ki óvónőnek Makóról.

Ezzel az elhatározással is növelte a mi kedves Grófnőnk elévülhetetlen érdemeinek számát, ezzel is bebizonyította, hogy a most épen ravatalon nyugvó édes anyjának Nagym. Gróf Károlyi Tibornének nyomdokain jár s követi azt az utat, melyet megdicsőült hithű édes anyja előtte megmutatott.

Igazán nemes lélek ő, a nagyok között is kimagasodó alak! Méltó arra, hogy gyermekeink szívébe vésük az ő nevét.

Aldja meg az Isten Gr. Almásy Dénesnét, ajándékozza meg őt és főuri családját egy boldogsággal teljes hosszú élettel!

Az ovoda átadása és megnyitási ünnepélye folyó hó 22-én következőleg folyt le:

délelőtt 11 órakor a községházánál tartott közgyűlésen megjelent Gr. Almásy Dénes jószágigazgatója Szekér Gyula mint a nemeslelkű Grófnő megbízottja s átadta az óvodát tulajdonjogilag a községnek, Szikes György első jegyző pedig az átadási okmányt és leltárt átvette s a község nevében Szikes jegyző, az egyház nevében pedig Bay József mondott érette meleg köszönetet.

Ezzel az átadási ünnepély véget ért.

Ebéd után az ovoda megnyitása következett.

¼ 2 órakor a főuri izléssel diszitett és bőkezűséggel felszerelt ovoda helyiségében Szekér Gyula ovoda felügyelőbizottsági elnök és az „Ella“ Gyermekek menhely igazgatója Dr. Kun Pál kíséretében megjelent Gr. Almásy Emma és Dénise comtesse. Ott várta már az érkezőket az ovoda játszótermében az ovoda felügyelőbizottság, Czirbusz Margit óvónő, az egyház lelkésze és tanítói, a községi elöljáróság néhány tagja, az uradalmi tiszték, a lelencgyermekek és az ovodások szüleikkel és a közlakosság nagyrésze.

A megnyitási ünnepély Bay József lelkész szívéhez

szóló és eszme szépségeiben gazdag imájával kezdetvén: Szekér Gyula felügyelőbizottsági elnök, eme neveléstani intézet rendeltetési célja s nagy horderejének és fontosságának érzetétől meghatottan az ovodát megnyitotta.

Ekkor a kis comtessek elé lépett a lelkész leánya a 4 éves kis Bay Juliska s az óvóköteles növendékek nevében megköszönte a Grófnő adományát az ovodát; majd egy lelenc gyermek, az árvák nevében mondott köszönetet az árvák gondozójának „Ella“ grófnőnek.

Ezután Czirbusz Margit óvónő szép csengő hangon, igen kellemes előadással nyugodtan tartotta megbeszönő beszédét, röviden, velősen kiemelve megköszönte, hogy talán 100 pályatársa közül, akik talán nála idősebbek is, őt érte az a szerencse, hogy ennek az ovodának vezetését a Grófnő ő reá bízta, kérte a felügyelőbizottság, szülék és közlakosság pártfogását, hogy segítsék őt megkezdendő nagy munkájában. Igérte, hogy a zsenge gyermek sereget magasztos vallásunk elvei szerint az Isten félelmében fogja nevelni s majdan az elemi iskolának átadni.

Most következett már a gyermekek öröme.

Megnyitak az ovoda tanterem ajtajai, bevonultak oda a kis ovodások szüleikkel s az ünneplő közönséggel együtt, maguk előtt látták a Grófnő által felállított, ajándékokkal gazdagon ellátott karácsonyfát, melyről Ema és Denise comtesse, az örömben ujjongó kis fiuknak és leányoknak édes anyjuk megbizásából az ajándékokat kiosztották.

Óh de szép gondolat!

A kis comtessek oszszák, a kicsinyek adják a kicsinyeknek az ajándékokat! Mintha mondták volna „magasabban születünk ugyan, de szeretetben egyek vagyunk. Veletek örülünk, a ti örömetök a mi örömünk. Mi boldogok vagyunk, mert élnek szüleink, ti pedig sokan árvák vagytok s idegen kezekre bízott az emberi könyörületesség. Mi igyekezzünk a ti árvaságtokat enyhíteni, segítünk siró könnyeiteket letörölni. Erre tanít minket Anyuskánk“.

Aldja meg az Isten azt a jó Anyát!

Milyen furcsa is a gyermek?

Igazán naiv, kívánság volt és originalis gondolat.

Mikor ki lett osztva az ajándék a Comtessek azt ohajtották, hogy döntsék le a karácsonyfát szabadítsák rá a gyermekeket, hogy kapkodják le a még rajta maradt csillogó-billogó diszítéseket.

Igazán derek kis leányok, eredeti gyermekek!

Igy történt, így folyt le az ovoda megnyitási ünnepély Gyulaváriban.

De hiányos volna tudósításom, és hálátlanok lennék ha elhalgatnánk és meg nem emlékeznénk arról az urnőről aki az ovoda és karácsonyfa feldiszitésénél, kitünő jó izlésével, ügyességével fáradhatatlan munkásságával oly sokat dolgozott, aki azt oly szépen és kifogástalanul elrendezte.

Napokat töltött el a rendezéssel, sőt ünnepély után azonnal egy másik karácsonyfát is állított a cselédek gyermekeinek. És tette ezt örömmel, kedvvel és jószíval.

Szekér Gyuláné urnő ez.

Fogadja hát a közügy érdekében mindenkor szívesen tett fáradozásaiért és nemes figyelméért mindnyájunk köszönetét!

Gyulavári, 1901. dec. 24.

Csete György.

Szerecsen-mosdatás.*

Lapunk egy előbbi számában már megemlékeztünk volt arról, hogy gróf Degenfeld József urat tulajdonképpen a kath. klerus aknamunkája indította arra, hogy Hajdúvármegye és Debrecen sz. kir. városnál elfoglalt főispáni állásától megváljék. Megbízható adataink vannak arra nézve, hogy innen származtak azok az apró, de ismétlődő kellemetlenségek, a mik a nemes gróftól végre arra ez elhatározásra birták, hogy felmentetését ismételtén kérje. De ha lett volna erre nézve valami kételyünk, teljesen eloszlatta azt az a felköszöntő, a melyet dr. Wolaffka vál. püspök és r. kath. plebános az új főispán tiszteletére rendezett közebéden a múlt év december hó 28 án az új főispánra mondott.

Igazán nem tudjuk eldönteni; minek volt ebben nagyobb része, a klerikalitás elbizakodottság a felekezeti gyűlölség, vagy a tapintatlanságnak?

A vál. püspök ur ugyanis dictiojának alapjául egy hasonlatot fektetett. Hasonlónak mondta a debreceni állapotokat ahhoz, a miben az emberiség Krisztus Urunk születése előtt élt, a mikor nem csak a lelkekben, de kint is meghasonlás, elégedetlenség, visszavonás és háború pusztított az emberek között.

Ugy üdvözölte ennek a hasonlatnak kapcsán Puky Gyula ur ő méltóságát, az új főispánt, mint Hajdúvármegye és Debrecen sz. kir. város lakosságának megváltóját, a kinek jövetelét ép oly epedve várták a jobbak, mint annakidején az üdvözítőét; a ki arra van elhíva, hogy e vármegye és városban a felekezetek feldúlt békéjét helyreállítsa, nyugalmat adjon a lelkeknek.

Kevesen voltak, a kiket a politikai pártszenvédely annyira vakokká tett, hogy a hatalom birtokától megvált s a társaságban jelen sem volt Degenfeld gróf ellen irányzott ennek a vakmerő támadásnak tapsoltak, ellenben a higgadtabb rész, és pedig — s ezt jól esik konstatálnunk — politikai pártállás és felekezeti különbségekre való tekintet nélkül, megbotránkozásának adott kifejezést.

Nem hiszszük azt se, hogy Puky ő méltóságának tetszett volna ez a hízelt hang, a mely nekünk a róka, a holló és a sajtról szóló aesopusi mesét juttatja eszünkbe. Puky Gyula sokkal erősebben kifejtett protestáns jellem és emelkedettebb gondolkozású férfiú, sem hogy az ilyen alacsony színvonalon álló hízeltetés megtevesztene s egyháza igaz érdekeinek szolgálatától visszavonulva a sajtót Wolaffka urnak engedné oda.

De mi eddigelé nem is tudtunk arról, hogy Hajdúvármegyében és Debrecenben a felekezeti béke a kath. egyház rovására meg volna zavarva; annival kevésbé lehetett arról tudomásunk, hogy a felekezetek békéjét a volt főispán zavarta volna meg.

Igenis, ha ilyenről beszélhetünk, azért csakis és kizárólag Wolaffka urat tehetnénk felelőssé, a ki a prozelita fogdosásnak minden elképzelhető módját alkalmazásba vette közöttünk. És hogyha e miatt tényleg és valósággal nem lett megzavarva közöttünk a felekezeti béke az csak a mi protestáns türelmünknek s a gyengébbek iránt mindig engedékeny magyar nemzeti tulajdonságunknak tudható be.

A kakas ébresztő és figyelmeztető hangjának vettük most hát ezt az loyális ditiót. Caveant consules! A papismus Debreczenben, a kálmínista Rómában is hangot adott már, bár még csak fehér asztalnál, bor

* E cikket a debreceni református közönség egyik előkelő világi tagjától vettük s változtatás nélkül szóról-szóra közöljük.
Szerk.

közt, tehát olyan körülmények között, a melyek megengedik a szavak értelmének utólagos magyarázatát, vagy ha ez lehető nem volna, lehetőségét annak, hogy az egész beszéd komoly jelentőségét megtagadják.

Mi azonban azt nem teszszük fel Wolaffka urról, hogy ne birt volna tudatával annak, hogy mit beszél. S kérjük: legyen tárgyilagos, ha tud. Tegye fel maga elé azt a kérdést: mik is azok a tények, a melyekkel Degenfeld József gróf a felekezetek közötti békét megzavarta? S ha tud ilyeneket felfedezni, ne titokban, vagy ne a fehér asztalnál pohárcsengés között tárgyalja azokat, hanem az ügy fontosságához illő helyen és módon.

Ebben az eljárásban azonban nemcsak annak a pajkos diák princípiumnak a követését látjuk, hogy „si fecisti, nega,” hanem azt a már sokkal komolyabb elbírálás alá eső cselekvési elv érvényesülését is, hogy ha a közfigyelmet működésünkről el akarjuk terelni, másokat vádoljunk meg nyilvánosan, s cselekedeteink áldatlan eredményéért másokat tegyünk felelősekké.

Avagy tudna Wolaffka dr. ur eseteket felhozni arra, hogy az a felekezeti békét feldúló Degenfeld gróf befolyását azért használta volna fel közérdekű ügyekben valaki ellen, mert katolikus? Mi tudjuk, hogy a legközelebbi törvényhatósági bizottsági tagválasztásnál Wolaffka püspök ur nemcsak egyéni, de papi befolyását is igyekezett felhasználni arra, hogy Degenfeld gróf megválasztását megghiusítsa.

S úgy látjuk, hogy az efféle leplezett machinatiók nemcsak az együgyűeket, de még a jóhiszemű embereket közül is többeket tévedésbe tudnak ejteni, mert különben alig képzelhetjük el, hogy Komlóssy Arthur városi főjegyző (a főispánhoz intézett) üdvözlő beszédeben ezután az új főispán egyik feladatáknak jelölje meg a felekezetek közötti béke helyreállítását, sőt, hogy — horrendum dictu — annak a varakozásának adott kifejezést, hogy az új regime alatt Debreczenben a felekezeti különbségek meg fognak szünni.

Most nem foglalkozunk tovább ezzel az ügygyel, de, ha Wolaffka dr. urnak s a vele egy gondolkozó uraknak tetszik, nem fogunk tartózkodni attól, hogy ismételtén visszatérjünk e tárgyra és hogy ha már meg van, vagy meg lesz zavarva közöttünk — a mi igaz és őszinte sajnálatunkra — a felekezeti béke, rámutassunk arra a nyilvánosság előtt, hogy kit terhel ezért a felelősség.

Laicus.

IRODALOM.

Előfizetési felhívás. Lónyay Zsigmond cz. történelmi munkámra Hirdetek előfizetést.

A régiek itélete, hogy a história az élet tanító-mestere, örökké igaz marad. A történet ápolja a hazafiságot és minden más nemes erényt, mert mikor megkoszoruzza a nemest és bélyeget süt a bünre: az oktatás legelső eszközével él, de természetesen csak akkor, ha objectív és igazságos.

Különösen a protestáns eszméinek, nagy férfainak története alkalmas erre, mert a protestáns és a hazafiság áldozat tüze mindig egy oltáron lobogott.

A protestáns egyház története viharzó tenger: számtalan hajótörés színhelye: de épen azért sok kincs, sok gyöngy is rejlik a fenekén, melyeket ismertetni mindig érdemes, mindig tanulságos.

Erre vállalkoztam én, midőn Lónyay Zsigmond életrajzát megírtam. Lónyay Zsigmond a történetnek egyik nagy alakja. Mint protestáns, mint magyar államférfi egyaránt kiváló. Élete 1593 - 1653. terjedt, tehát hazánk egyik legvirágosabb korszakát a Bocskay, Bethlen és I. Rákóczy György korát élte át. Kardal is, de legfőképpen mint a fejedelmek követe szerepel a békekötésekben. Jogi törvénytudománya oly nagy, dialektikája oly világos, esze oly éles, hogy az ellenpárt körmonfont embereivel szemben csak ily férfi állhatott meg sikerrel, mint ő. Számos előnyös törvényt, köztök a linci béke neve alatt ismertet, sok részben neki köszönhetünk.

Fájt azért nekem, hogy Lónyay Zsigmondra vonatkozó adatok összegyűjtve egységes képbe összefoglalva nincsenek. Ezen akartam segíteni e művel; sok fáradsággal szedtem egybe a legelszórta adatokat s ezek alapján sok szeretettel rajzoltam meg Lónyay jellemét. Ugy gondoltam, talán használok vele valamit egyházam tagjainak, a hazafias, a protestáns erények ápolásához talán valamivel járulhatok.

A mű, mely gr. Lónyay Gábor urnak van ajánlva, körülbelül 7 nyomtatott ivre fog terjedni. Ára 2 korona 40 fillér leend. A mű tiszta jövedelmének 10%-át a gálszécsi ev. ref. torony renoválására felajánlom.

Az előfizetési felhívásokat január 15-ére kérem vissza küldeni. — A mű az előfizetőknek február elején küldetnek szét. Ugyanekkorra kéretnek az előfizetési összeg beküldése is. Végül gyűjtőknek 10 előfizető után 1 ingyen példánnyal fogok szolgálni.

Hazafias tisztelettel

Kis-Azar (u. p. Gálszécs), 1901. december 14-én.

Péter Mihály,
ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Ujévi tisztelgések.** A debreceni főiskola tanári kara az ujév alkalmával testületileg tisztelgett Csiky Lajos theologiai dékán és helyettes akadémiai igazgató vezetése alatt Kiss Áron püspöknél és gróf Dégenfeld József egyházkerületi és főiskolai főgondnoknál. Az ősz püspök, a ki betegségéből már épülő félben van, de a kit egészségi állapotára való tekintetből a tanári kar nem akart testületi megjelenésével terhelni, egyenesen maga óhajtott a főiskola tanárait maga körül látni, nem tudván testi gyöngeségében sem megtagadni lelkének nemes vonását: a szeretetet. Csiky Lajos egyszerű, de bensőséggel teljes szavakban tolmácsolta a tanári karnak az ősz pásztorhoz való ragaszkodását és az ő életének minél tovább való megmaradására vonatkozó óhaját. A főgondnoknál ugyancsak Csiky Lajos volt a tanárok szószólója. A nemes gróf, a kinek főiskolánk fejlődése körül már is elévülhetetlen érdemei vannak, az ő keresetlen, de igaz szívből jövő válaszával is megerősített bennünket abban a meggyőződésünkben, hogy a gondviselés benne főiskolánknak oly vezérférfit adott, akinek mély belátással és férfias energiával párosult erős egyházas érzése biztos zálogául szolgál főiskolánk közeli felvirágzásának. „Most, hogy politikai állásomtól megváltam és itt maradok Debrecenben — mondá egyebek közt a főgondnok — még több időt és gondot fordíthatok és fogok fordítani a főiskola ügyeire, a melyben én nem pusztán a tanintézetet, hanem egyszersmind a magyar protestantizmus egyik hatalmas életgyökerét is látom s a melyet mindenkor féltett kincsemnek tekin-

tetem és fogok tekinteni“. A főgondnok mély benyomást tett szavai nemcsak a jobb jövő iránt való hitet és reményt erősítették meg bennünk, hanem abból a lelkes ügyszeretetből, a melylyel főgondnokunk ősz püspökünkkel együtt főiskolánk érdekeit felkarolja mi is erőt és lelkesedést meritettünk nehéz de nemes célu munkánkhoz.

— **Wolaffka nagy taktikus.** Puky Gyula főispán beiktatási ebédjén Wolaffka püspök ur is nagy beszédet mondott. Ennek a beszédnek a tenorja hiszszük: nem téveszti meg az új főispánt.* Arról minek emlékezzünk meg, hogy a volt főispánt a jezsuita hang mi módon igyekezeti sárral dobálni, tették ezt ott mások is. Van azonban egy figyelemreméltó dolog, a miről megemlékezünk és ez az, hogy a püspök ur kenetteljes hangon kivágván a róm. kath. debreceni polgárok lélek számát, azért esedezett, hogy azt a 12 ezer néhány száz lelket boldogulni, élni engedje a magok módja szerint a főispán ur. Nohát, hogy kemény szóval ne éljünk, volt ebben a kijelentésben a cynizmus, a kihívás mellett még egyéb is: jó adag önteltség. Ugyan kibántotta itt a róm. katolikusokat valaha? Senki. De Wolaffka urnak vannak ám a maga „saját maguk módjára nézve“ érdekes felfogásai, a melyeknek ő a jog, törvény és igazság eme fényes korszakában jól érvényt szerez. Legközelebb már azt fogjuk megérni, hogy talán még az elemi iskolába a tanfelügyelőt sem ereszti be. A Svetits intézetet már Sipos Orbán tanfelügyelő N.-Váradról látogatja. A kálvinista Csánky csak addig volt jó, míg a róm. kath. tanítónékepzőt létesíteni segített Wolaffka urnak. Mihelyt kész volt a dolog, azonnal mást keresett a püspök ur felügyelőnek. Bizony jó volna megtudni: hány ott a képesített tanerő? Mig az itteni ev. ref. felsőbb leány iskolát Berecz min. biztos a miniszter kiküldöttjeként vizsgálta, addig a most polgár iskolává lett régi róm. kath. felsőbb leány iskolát Gerevich Emil kassai fels. leány. iskolai igazgató látogatta. Hálás is volt a látogató iránt a zárda. Minden Gerevich tankönyvet bevezettek az intézetbe. Igy akar élni a püspök ur a „maguk módja szerint“. De hát a szószékről miket hirdet az érdemes püspök, azt kell csak hallgatni! Klasszikus temesvári hangon folytatja a katedrán a párbeszédet egy r. kath. és „kálvinista“ között. E mellett sokszor a maga dolgaival is előhozakodik. Ej-ej! Nándor püspök! Jó volna egy kissé azzal a provokáló hanggal felhagyni, mert ha kiüt a háboru, valami iciny-piciny hang is bele szól abba. Az ilyen hang pedig soha sem kellemes. (Beküldetett.)

— **Nyilatkozat.** Alulírott, ki évtizedeken át foglalkoztam régi könyvekkel, s a nagy *Lugossy és Szabó Károlynak* a „Régi magyar könyvtár“ gyűjtésében segédjük voltam, s a régi magyar könyvek felismerése, meghatározása, pontos leírása körül kellő gyakorlattal

* Mi is azt hiszszük! Elvégre is Puky Gyula református ember s kellő értékre fogja leszállítani Wolaffka azon kijelentését hogy Degenfeld távozásával »nagy lidércnyomástól szabadult meg Debrecen és hogy a Puki kinevezése mint 2000 évvel ezelőtt a Krisztus megszületése a világra (!!!) valóságos váltás, Hajdúvármegyére nézve« Oh! értjük . . . értjük azt a tapsal fogadott trázist! De világosabb lett volna a beszéd, ha a választott püspök ur nem Debrecen és a vármegyét említi, hanem a mint lelkében gondolta, a debreceni és hajdúvármegyei ultramontanizmust és jezsuitizmust, melynek élén *Wolaffka Nándor* áll! Vízét predikálni uram és tüzes bort inni, régi szokása a jezsuita tábornak. Egyébiránt jegyezzék meg önök jól, hogy Gróf Degenfeld József nem halt meg, ő továbbra is közöttünk marad s ha önök a bőrükben sehogy sem férnek meg, lesznek még, a kik az ő vezérlete alatt majd segíteni fognak a közénk betolakodott jezsuitizmust boncasztalra fektetni. Szerk.

birok; ki *Méliusznak* kérdéses könyvét kétszer láttam és vizsgáltam, először 1881-ben Debrecenben, ugyanez évben akkori lakhelyemen Gyűdön (hova kértemre b. e. Révész atyánk elküldette), másodszer a Magy. Nemz. Múzeum könyvtárában, hol szinte huzamosabb ideig foglalkoztam vele; teljesen egyet értek *Komlóssy Arthur* urral arra nézve, hogy a könyv címlapján levő cimere képen rajzolt arckép *Mélius arcképe*, s a szerencsés feltalálás rám nézve, ki az arcképet többször láttam, valóban Kolumbus tojása! *Gercsi* barátunk ama kétsége, hogy ő látott más könyveken is ilyen cimképet, éppen mellettünk bizonyít, hisz *Szegedi Kis István* meg *Tinódi* arcképeiket is ilyen cimkép után ismerjük! * Gyoma, dec. 23. *Kálmán Farkas*.

— **Adomány.** Vitéz János nyug. lelkész ur Senyéről a gégyeni egyház templom-építési céljára 2 koronát küldött lapunk kiadóhivatalához. A hozzánk még remélhetőleg érkező egyéb adományokkal együtt illetékes helyére fogjuk juttatni.

— **A furtai** ev. ref. lelkész választás dec. 29-én folyt le Csák Máté és Kiss Elek tanácsbírók vezetésével. A 12 jelölt közül szavazatot nyertek *Csernák Béla* n.-váradai s. lelkész 159 és Keresztési Károly jakói lelkész 99 szavazatot. És így hatvan szavazattöbbséggel *Csernák Béla* választott meg. A választás a legnagyobb rendben ment; s a választás eredményének kihirdetése alkalmából a nem győztes párt is lelkesen éljenzett. Ezzel egy jeles ifju jó állomásra jutott, egy jeles egyház megfelelő lelképasztort nyert és a fényes nagyvárad gyülekezetben egy s. lelkészi állomás üresedett meg. Ez utóbbira is felhivatik a s. lelkész urak figyelme.

* Csak akkor nyomna az érv valamit, ha G. barátunk *est a* cím és cimere képet látta volna más könyvön is! Jelölje vagy szerezzé meg hát a könyvet. *K. F.*

— **Mozgalom a párbaj ellen.** Csak minap adtunk hirt egyházkerületi közgyűlési referadánk révén arról a nagyarányú vitáról, melyet egy incidensből kifolyólag kerületi közgyűlésünkön a párbaj kérdése körül folyt le. Senki se tudta ezt az ostoba sős germán eredetű szokást ott a gyülesteremben sem mással menteni; mint a társadalom pressiójával. Mi pedig kifejezést adtunk azon nézetünknek, hogy a keresztyénségnek egyenesen kötelessége a társadalmi erkölcsöket és felfogásokat is átgymni, hogy a Krisztus legyen minden mindenkben. Most a lapokból arról értesülünk, hogy itt és ott éppen maga a társadalom mozdult meg, hogy magát ebből a ragályból kigyógyítsa. Helyesen van! Ha, a társadalom komolyan akarja ezt, akkor el is éri a célját mert ugyan az a faktor, mely ma az egyént ugyszólva belehajszolja a párbajba, nem sokára oly súlylyal fog ránehezedni magára a törvényhozásra is, hogy kénytelen lesz az a párbajra vonatkozó büntető törvénykönyvi §-okat megváltoztatni. És ha majd . . . majd megtörténik az is a minék szintén el kell következni, hogy a párbajozó hős *udvarképtelennek* minősítetik . . . akkor azonnal vége lesz a párbajozásnak. Addig pedig egyebet nem tehetvén minden lelkész és minden jó keresztyén tőle telhetőleg támogassa azokat, kik a párbajellenes mozgalom ellen állva az özönvíz ellen küzdenek.

Tartalom-jegyzék: Békeség tinektek. * * * — Tárcsa: Ritschlianizmus és Orthodoxia. Lecz Géza. — Kalászkok és tövisek a mi mezőnkön. Vincze Ödön. — Tanügy: Redivivus. Sütő Áron — Közéletünk: Nyit levél. Eröss Lajos. — Óvoda-megnyitás Gyulaváriban. Csete György. — Szerenc-en-mosdatás. Laicus. — Irodalom. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: ERÖSS LAJOS.

Hazánkban

a szolid czég mintaképeül jelölik meg *Neumann M.* Magyarország legnagyobb és legrégebb férfi, fiu és gyermek ruha telepét. Ezen 55 év óta fennálló üzlet már megalapítása után a legjobb hirnévre tett szert, melyet azzal érdemelt ki, hogy ritka lelküismeretes és pontos kiszolgálásban részesítette vevőit. Különös figyelme arra irányult, hogy csak jó minőségű árut használt és ezeket a legjobb munkásokkal dolgoztatta fel. Az árak tekintetében az ország legnagyobb forgalmu ruha telepe, mint ma is — ugy mindenkor a legolcsóbb volt. A hűvös idők beálltával a szülőknek egyedüli gondját a gyermekek kiruházása képezi. A meleg ruha éppen ugy szükséges az egészség fentartására, mint a táplálék. A meghűlésből eredő betegségek gyakran utját állják az egészséges fejlődésnek. A férfaktól pedig a társadalom megköveteli, hogy tisztességesen ruházkodjanak. Debreczen és vidéke közönségének alkalma van ruha szükségletét a legelső forrásból olcsón beszerezni, mert *Neumann M. czégnek* nagy raktára van *Debreczenben, Piacutca 49. szám alatt.* A környék sőt távoli városokból is tömegesen keresik fel *Neumann M.* ruhatelepét.

Főüzlet: Budapest, Múzeum-körut.

Raktárak:

Arad,	Kassa,	Pozsony,	Temesvár,
Kolozsvár,	Nagyvárad,	Pécs	stb.